

ÇAĞINI AŞANLAR

Hazırlayan : Abdulhakim KOÇIN

XVIII. YÜZYILIN ÜNLÜ HEKİMİ BURSALI ALİ MÜNŞİ

Hayatı hakkında pek az bilgiye sahip olduğumuz bu bilgin, XVII. yüzyılın sonlarında Bursa'da doğdu. Doğum yılı belli olmamakla birlikte "Kınakına Risalesi"nde hekimliğe 1710 yılında başladığını belirtmesi üzerine, kaynaklar bu tarihte 25 yaşlarında olabileceğini, dolayısıyla doğum yılının 1685 gibi bir tarih olması gerektiğini ileri sürmektedir.* Bazı kaynaklara göre "Müfettişzadeler" diğer bazılarındaki ise "Menteşzadeler" soyundan olduğu belirtilen Ali Münşi, çağının eğitim geleneğine uygun olarak ilk öğrenimini Bursa medreselerinde tamamladıktan sonra Yıldırım Bayezid Darüşşifası (hastahanesi)'nde Doktor Ömer Şifai'den özel tıp öğrenimi gördü. Daha sonra İstanbul'un değişik medreselerinde (bugünkü anlamıyla üniversitelerinde) bir süre öğretim görevliliği yaptıktan sonra daha çok tıp biliminde çalışmalarını yoğunlaştırdı. Bu çalışmalarla Saray'ın dikkatini çeken Ali Münşi'ye Hassa tabibliği görevi verildi. Bu göreve geldikten sonra özellikle Avrupa tıbbındaki gelişmeleri ve yenilikleri hiç de gecikmeden adım adım takip edip, bunlara kendi buluş ve görüşlerini de ilave ederek Türkçeye çeviren Ali Münşi, daha pek genç denebilecek yaşta 1734 tarihinde vefat etti. Mezarı Üsküdar'daki Himmet Dede Tekesi civarında Divitçiler Çeşmesi arkasındadır.

BİLİME KATKILARI

XVIII. yüzyıl tıp dünyasını değerli eserlerle süsleyen Ali Münşi'nin tıp bilimine yaptığı en önemli katkılardan biri Kınakına hakkında yazmış olduğu monografidir. Kabuklarının humma, nöbetli sitma vb. hastalıklara iyi geldiği bilinen Kınakına üzerine Uzluğ'un yukarıda sözü edilen makalesinde belirttiği gibi, yaklaşık 260 yıl önce yazılan bu monografi, bugün bile orijinal gözlemleri saklaması bakımından tek kalmaktadır. Avrupa tıp kaynaklarından yapılan bu derleme, 1950 yılında Hollanda'nın Amsterdam şehrinde düzenlenen Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi'nde Prof.Dr.F.N.Uzluğ tarafından kominişte edilmiştir.

Ali Münşi'nin tıp bilimine yaptığı en önemli katkılarının bir diğeri ise, Amipli dizanterinin bugün

bile en etkili ilacı olarak kabul edilen İpeka üzerine ülkemizde ilk olarak kaleme aldığı monografi çalışmasıdır. İshallerde, dizanteride, cilt hastalıklarında, uyuzlarda, öksürükte, melankoli ve cinnetlerde, kusturma gerektiren zehirlenmelerde kullanılan İpeka üzerine yazılan bu monografi, bir önsöz altı bölüm ve bir de sonuç kısmından oluşmuştur. "Duadan, senadan sonra hikmet usulünün eczaları, tıp usullerinin tecrübelerine gizlenmiş değildirdi ki, yakın zamanlarda zuhur eden Amerika'ya ait deva ve eczadan İpecacuanha denilmekle maruf, velvelesi etrafa yayılan bir ilaç, 1711 yılında 25 sene önce yani 1686'da Osmanlı Devleti'nin başşehri İstanbul'da tanınmış idi" diyen Ali Münşi, monografiyi yazmaya sebep olarak söz konusu ilacın yararının, etkisinin, özelliğinin ve ne şekilde kullanılacağına birçok hekim tarafından gerektiği kadar bilinmemesini gösteriyor. Gerçekten de ilk defa Brezilya yerlilerinin birçok maksatla kullandığı söz konusu bu ilaç hakkında kendi zamanına kadar Avrupa'nın birinci sınıf müelliflerinin yazdıklarını büyük bir dikkatle inceleyip, yine ilacı 1686'da bütün dünyaya tanıtan Laheyli Dr. Joh. Hadrian Helvetius'un yanlış fikirlerini de kritik eden Ali Münşi'nin İpecacuanha monografisi dikkatli bir şekilde okunduğunda kendisinin ne kadar aydın bir hekim ve bu konuda ne derece derin bir bilgiye sahip olduğu rahat bir şekilde anlaşılır. Bu sebeple hakkında derin bir bilgiye sahip olduğu İpeka hakkında böyle bir monografi yazmış olması bilim tarihine yaptığı önemli bir katkı olarak kabul edilmelidir. Ali Münşi'nin bilime yaptığı katkılar tabii ki, bu iki monografi ile kalmamaktadır. Yazmış olduğu diğer yedi eserin adları şunlardır: Bizatü'l-Mubtedi, Terceme-i Akrabadin (Mynsicht), Cerrahname, Padzehr, Terceme-i Zekeriya Razi, Risale-i Fevaid Naccilli Bahri, Kurazatu'l-Kimya.

Ali Münşi ve çalışmaları hakkında son bir cümle daha söylemek gerekirse onun İpecacuanha adlı monografisini bugünkü Türkçeye çeviren Uzluğ'un dediği gibi, kendisinin bu çok değerli monografileri, büyük tıbbî kimya kitapları basılabilsediydi, hem kendisi daha iyi tanınır hem de salgın hastalıkların bilançosu daha az zararlı olurdu.

* Bkz. Prof.Dr. Feridun Nafiz UZLUK, "Bursalı Hekim Ali Münşi", DTCF Dergisi, VIII. cilt, 3. sayıdan ayrışım, Ankara, 1950.

** XVIII. Yüzyıl Türk Hekimlerinden Bursalı Ali Münşi'nin İpecacuanha Monografisi, Ank. Üniv. Tıp Fak. Tıp Tarihi Ens., Ankara, 1954 (Bugünkü Türkçeye çeviren Prof.Dr.F.Nafiz UZLUK).

Gündüz kandili hazırlanmayan gece karanlığa razı olması gibi, bugünden geleceğe hazırlanmayanlar sıkıntılara düşmekten kurtulamazlar.

Cenap Şahabettin